

**TƏRƏVƏZ MƏHSULLARI İXRACININ
TƏŞVIQİ SIYASƏTİNİN
EFFEKTİVLİYİNİN ARTIRILMASI
YOLLARI**

**Ülvi Adilzadə
Bakı 2018**

Məqsəd

Bu tədqiqat Azərbaycanda tərəvəz məhsulları ixracının artırılmasını nəzərdə tutan siyasətin effektivliyinin artırılmasına həsr olunub.

Tədqiqatda:

- tərəvəz məhsulları istehsalının, ixracının hazırkı durumu,
- sahənin inkişafı istiqamətində aparılan dövlət siyasəti,
- həyata keçirilən tədbirlər nəzərdən keçirilib.
- sahənin inkişafına əngəl olan problemlər aşkara çıxarılıb və onların həlli istiqamətində təkliflər hazırlanıb.

Sənəd Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika, Dövlət Gömrük Komitələrinin illik, rüblük, aylıq hesabatları, İqtisadiyyat, Kənd Təsərrüfatı Nazirliklərinin materialları, qanunvericilik sənədləri, yerli, xarici ədəbiyyatlar və internet şəbəkəsində mövzuya uyğun mövcud, məlumatlar əsasında hazırlanıb.

Məqsəd

]İstehsal, idxal, ixrac göstəriciləri əsas götürülərək tərəvəzçilikdə mövcud durum təhlil olunub.

]Sənəddə hökumətin gördüyü işlərə, əldə olunan nəticələrə yer verilib.

]Mövcud resurs imkanları, və tərəvəz məhsullarının ixracının artırılması istiqamətində bu imkanların reallaşdırılması təhlil olunub.

]Sənəddə verilən təkliflər tərəvəz məhsulları ixracının artmasında mühüm rol oynaya bilər. Bu təkliflər arasında:

- təşviq mexanizminin təkmilləşdirilməsi,
- ölkələrarası ticarət qaydalarının möhkəmləndirilməsi,
- elektrik enerjisi, su və qaz təminatının yaxşılaşdırılması,
- sığortaya və maliyyəyə əlçatanlığın təmin edilməsi tədbirləri öz əksini tapmışdır.

Azərbaycan müqayisəli üstünlüyə malikdir

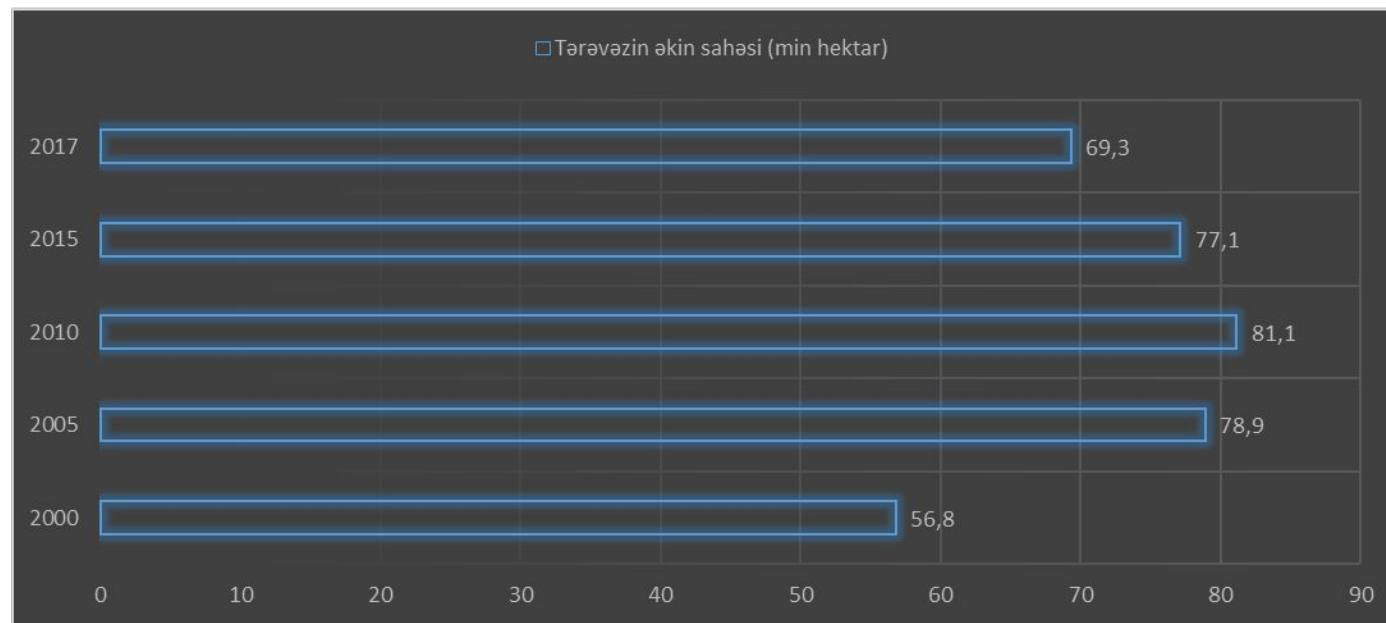
- Ekspertlər Azərbaycanda aqrar sektorun geniş ixrac potensialına malik olduğu qənaətindədirlər.
- Amerika Birləşmiş Ştatlarının BİA-nın (USAID) dəstəyi ilə 2009-cu ildə Azərbaycanın kənd təsərrüfatı məhsulları üzrə müqayisəli üstünlüyü araşdırılıb. USAID-in “Azərbaycanın Daxili Resurs Dəyərinin Təhlili” hesabatında ölkənin istixana şəraitində yetişdirilən pomidor və xiyar məhsullarının müqayisəli üstünlüyə malik olduğu xüsusi qeyd olunur
- Dövlət Statistika Komitəsinin (DSK) məlumatına görə, 2017-ci ildə 1,4 milyon ton tərəvəz məhsulları istehsal olunub . Bu ölkənin tərəvəzə olan tələbatından çoxdur

Tərəvəzin əkin sahələri

2010-cu ildə 1 milyon 189 min ton, 2017-ci ildə isə 1 milyon 405 min ton məhsul istehsal olunmuşdur.

2017-cü ildə respublikada adambaşına 140 kiloqramdan çox tərəvəz istehsal olunub. Bu da adambaşına müəyyən edilmiş illik normadan çoxdur.

Tərəvəzin əkin sahələri 2000-ci ildən başlayaraq 10 il ərzində 42 faiz genişlənmiş, məhsul istehsalı 52 faiz artmışdır. Sonrakı illərdə əkin sahələri azalsa da məhsul istehsalı artmışdır.

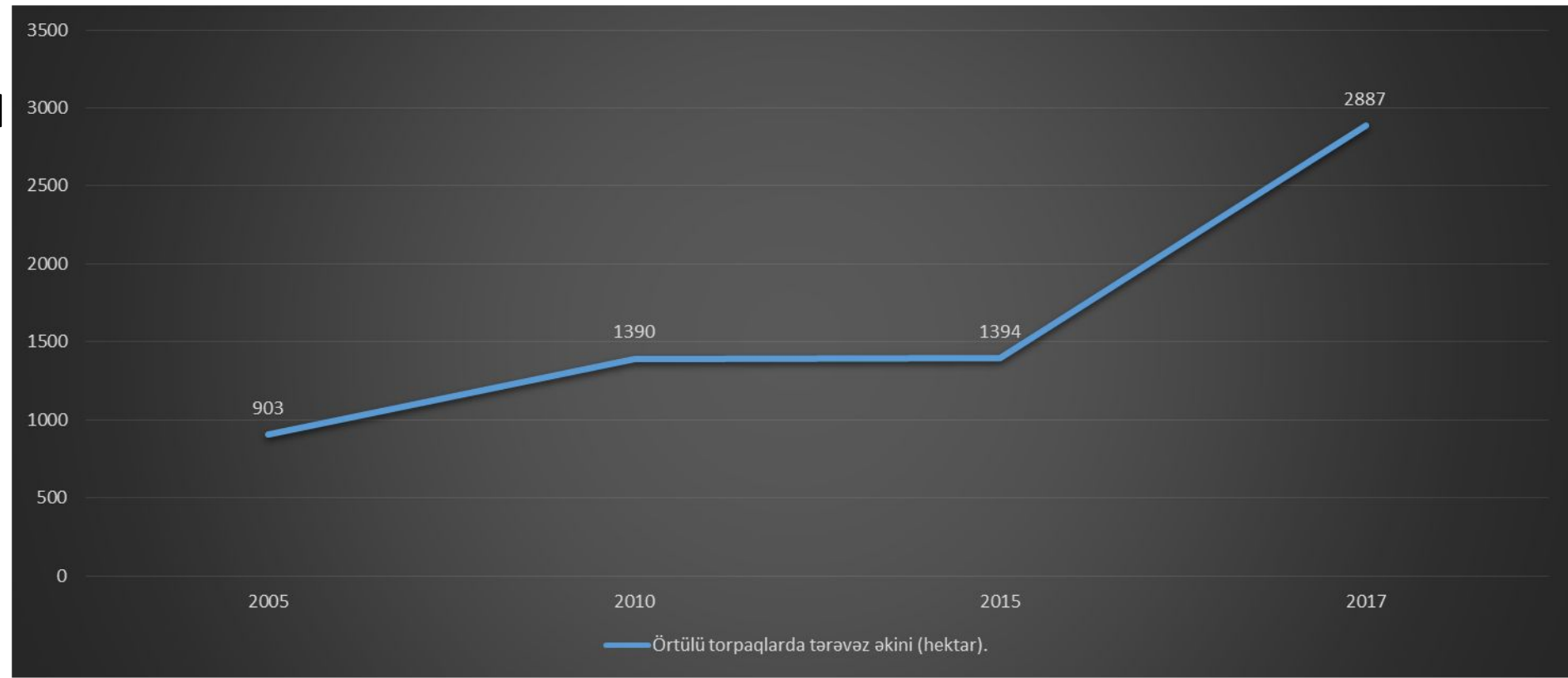

Toxum sahələri də nəzərə alınmaqla əkin sahəsi (min ha).

Örtülü torpaqlarda tərəvəz əkini

Son illər örtülü torpaqlarda tərəvəzin əkini sahələri xeyli genişləndirilmişdir. DSK-nın məlumatlarına görə, 2005-ci ildən 2017-ci ilədək örtülü torpaqlarda tərəvəzin əkin sahələri 3 dəfədən çox, yəni 903 hektardan 2887 hektara qədər artırılmışdır.

Diaqram 2. Örtülü torpaqlarda tərəvəzin əkin sahəsi, hektar

Örtülü torpaqlarda tərəvəz istehsalı

Ölkədə 2463 hektar sahədə fəaliyyət göstərən və 463 hektar tikilməkdə olan istixana təsərrüfatları vardır. 2017-ci ildə 339,5 min tərəvəz məhsulları əldə olunmuşdu.

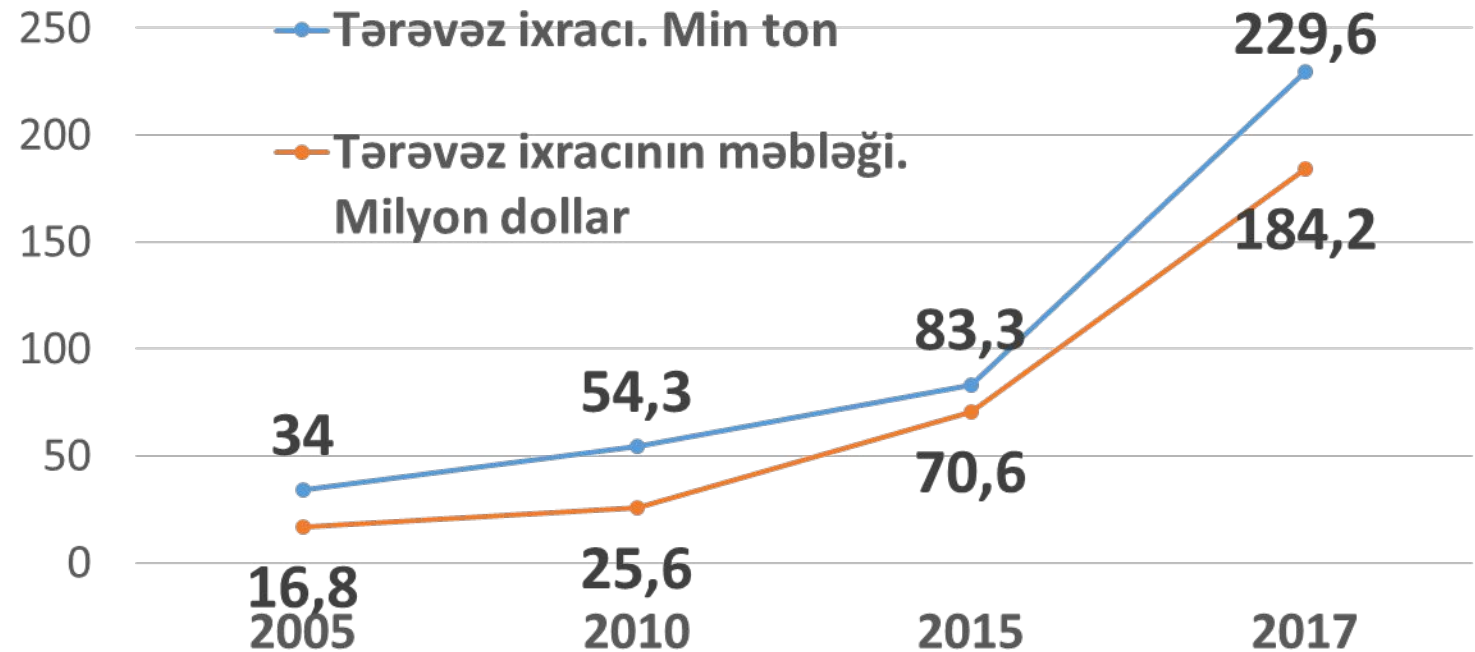
Cədvəl 1. Örtülü torpaqlarda tərəvəz istehsalı, ton

	2000	2005	2010	2015	2017
Respublika üzrə cəmi	26873	34262	48313	41889	339551

Tərəvəz məhsulları ixracı

DSK-nın məlumatlarına görə, 2017-ci ildə 229 min 697 ton tərəvəz ixrac edilmişdi. İxrac olunan tərəvəz məhsullarının 196,2 min tonu Rusiyaya, 17,7 min tonu İraqa, 11,6 Türkmənistana, 2,8 min tonu Gürcüstana göndərilmişdir.

*Tərəvəz ixracından
2017-ci ildə ölkəyə
184 milyon 207 min
dollar valyuta daxil
olmuşdur*

Qeyri-neft məhsullarının ixracının təşviqi

Qeyri-neft məhsullarının ixracının təşviqi ilə bağlı Azərbaycan Prezidenti 2016-cı ildə Fərman imzalayıb.

- Fərmanda 2016-cı il martın 1-dən 2020-ci ilin dekabrın 31-dək Azərbaycan Respublikasında istehsal olunan qeyri-neft məhsullarının ixracının təşviqi istiqamətində əlavə tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulub.
- Qeyri-neft məhsullarının ixracı ilə məşğul olan şəxslərə dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına faktiki ixrac olunmuş malın ixrac gömrük bəyannaməsində nəzərdə tutulan gömrük dəyərinin 3 (üç) faizi qədər vəsait ödənilməsi nəzərdə tutulur.
- İxrac təşviqi şamil olunacaq qeyri-neft məhsullarının xarici iqtisadi fəaliyyətin mal nomenklaturası üzrə siyahı təsdiq etmişdir. Həmin siyahıya təzə tərəvəz məhsulları daxil edilməmişdir.

Dünya təcrübəsi

Kənd təsərrüfatı məhsullarının ixracının təşviqi dünya praktikasında geniş yayılıb.

- Rusiyada, Kazaxıstanda taxıl məhsullarının ixracının stimullaşdırılması üçün bir sıra tədbirlər həyata keçirilir. Taxıl məhsullarının ixracı üçün nəzərdə tutulan əlavə dəyər vergisinin (ƏDV) dərəcəsinin aşağı endirilməsi və yaxud ƏDV-dən azad olunması, daşınma, nəqliyyat xərcinin bir hissəsinin dövlət hesabına ödənilməsi kimi tədbirlər nəzərdə tutulur.
- Türkiyə hökuməti meyvə, tərəvəz ixracını dəstəkləmək məqsədilə hər 20 ton mal ixracı üçün məhsullarının növündən aslı olaraq ixracla məşğul olan sahibkara 300-700 dollar arası vəsait ödəyirdi.

Tapıntılar.

“İxrac təşviqi şamil olunacaq qeyri-neft məhsullarının xarici iqtisadi fəaliyyətin mal nomenklaturası üzrə siyahısı”nda daha çox ixrac üçün istehsal olunan təzə pomidor məhsulunun adı göstərilməyib.

Azərbaycanla Rusiya arasındakı sərhəd-gömrük məntəqəsində yük maşınlarının uzun müddət saxlanması, maşınların, sürücülərin Rusiya ərazisində hücumlara məruz qalması, məhsulun fərqli bəhanələrlə geri qaytarılması halları hələ də öz həllini tapmayıb.

Tərəvəz əkini və ixracı ilə məşğul olan sahibkarların əksəriyyətinin maliyyə və kredit resurslarına çıxış imkanları məhduddur.

İstixana şəraitində tərəvəz istehsalı ilə məşğul olan təsərrüfatların əksəriyyətində su, qaz, elektrik təminatında fasilələr yaranır, verilən qazın təzyiqi aşağı düşür. Bu da məhsulun becərilməsində və vaxtlı-vaxtında yetişməsində problem varadır.

Təkliflər

- “İxrac təşviqi şamil olunacaq qeyri-neft məhsullarının xarici iqtisadi fəaliyyətin mal nomenklaturası üzrə siyahısı”na təzə pomidor məhsulunun adı əlavə edilsin
- Rusiya Federasiyası və Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhəddində yerləşən sərhəd gömrük buraxılış məntəqələrindən keçən nəqliyyat vasitələrinin hərəkətində yaranan problemlərin aradan qaldırılması, xüsusilə tez xarab olan meyvə, tərəvəz məhsullarını daşıyan nəqliyyat vasitələrinin hərəkətindəki yubanmaların qarşısını almaq məqsədilə və ixracın maneəsiz həyata keçirilməsi üçün hökumətlər birlikdə tədbirlər görməlidir
- İstixana təsərrüfatlarında istifadə edilən elektrik enerjisi və təbii qazın qiymətlərində güzəştli tariflər müəyyənləşdirilsin
- Tərəvəz əkini və ixracı ilə məşğul olan sahibkarların maliyyə və kredit resurslarına çıxış imkanları asanlaşdırılsın. Bu məqsədlə kreditlər üzrə faizlərin bir hissəsi subsidiyalaşdırılsın.

Təkliflər

İstixana şəraitində tərəvəz istehsalı ilə məşğul olan təsərrüfatlarla müqavilə bağlamaqla davamlı şəkildə, standartı uyğun qaz, elektrik enerjisi verilməsi təmin edilsin. Bu məqsədlə, müvafiq qurumların təsərrüfatların xeyrinə cərimələndirilmə mexanizmləri tətbiq edilsin. Tərəvəz istehsalı və ixracı ilə məşğul olan təsərrüfatların, daşınan yükün sığortalanmasında sahibkarların dövlət dəstəyinə ehtiyacı var. Bu məqsədlə dövlət tərəfindən müvafiq subsidiyaların ayrılması nəzərdən keçirilsin.

İxrac edilən malın gömrük bəyannaməsində qeyd edilən dəyərinin 3%-nin ixracatçıya ödənilməsi mexanizmi sadələşdirilməlidir. Mövcud prosedurlar mürəkkəb və artıq dərəcədə sənədləşmə tələb edir. Tərəvəz məhsullarının yetişdirilməsində istifadə olunan bitki dərmanlarında qiymət tənzimlənməsi həyata keçirilsin.

Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm